

Salih Jalimam

**TOMISLAV IŠEK: „MJESTO I ULOGA HKD «NAPREDAK» U
KULTURNOM ŽIVOTU HRVATA BOSNE I HERCEGOVINE
(1902-1918)“**

Sarajevo, 2002.

Nova knjiga uglednog bosanskohercegovačkog historičara prof. dr. Tomislava Iška: “Mjesto i uloga ‘Napretka’ u kulturnom životu Hrvata Bosne i Hercegovine (1902-1918)”, pored Proslova, Kazala, Uvodnih napomena, Zaključnih razmatranja i Priloga, podijeljena je u pet historijsko-tematskih cjelina. U prvoj, riječ je o općim karakteristikama života bosanskohercegovačkih Hrvata uoči pojave hrvatskih potpornih društava, u kojoj su taksativno pobrojane sve značajke društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine krajem XIX i početkom XX vijeka. Zatim, tu je riječ o osnutku mostarskog Hrvatskog potpornog društva za potrebne đake srednjih i visokih škola u Bosni i Hercegovini i formiranju sarajevskog Hrvatskog društva za namještanje djece u zanate i trgovine. Posebno se ističu dvije karakteristike nastanka kulturnih društava: uloga pojedinca u njihovom formiranju je često presudna, i odnos mostarskog i sarajevskog društva te njihovo fuzioniranje.

U drugom dijelu knjige riječ je o organizacionom ustrojstvu «Napretka», njegovim podružnicama, povjerenicima, kao i o samom članstvu. Autor se bavi problemom tačnog datuma formiranja društva, pošto se u literaturi operira sa dva - 5. VII 1902. i 6. IX 1904. godine. Teško je odgovoriti na to pitanje a da se ne otvore nove, žešće rasprave.

Organizacijski, «Napredak» i u Mostaru i u Sarajevu bavi se svojim temeljnim zadaćama, školovanjem đaka, ali i ostalim poslovima iz svoga domena. U tom cilju formiraju se brojne podružnice širom Bosne i Hercegovine, u koje se uključuju ugledni i uticajni ljudi koji svojim autoritetom podstiču, ali i garantiraju funkcionalnost «Napretka». Ali, nije se na svim prostorima

djelovalo prema ustaljenim i standardnim principima na kojima je formiran «Napredak». Zato prof. Išek zorno predočava sve probleme sa kojima su se susretali djelatnici ovog društva.

U trećem dijelu knjige riječ je o potpori đacima, stipendiranju visokoškolaraca, «Napretkovom» putu i načinu podizanja školovanog kadra. Ali, to nije jedina aktivnost. «Napredak» radi i na pomaganju i namještanju djece na zanate i trgovinu, zatim otvaraju se prostori u kojima su se zbrinjavali «Napretkovi» štićenici. Uz sve to, Društvo radi i na pokretanju i profiliranju izdavačke djelatnosti.

U četvrtom dijelu knjige, Napretkova graditeljska djelatnost-Hrvatski zakladni dom, govori se o samoj ideji da se gradi, koja je živjela skoro punih deset godina, i o njenim rezultatima. Autor ukazuje na sve probleme koji su pratili ovu gradnju, od tehničkih, materijalnih, do načina gradnje. Tu se nije stalo, svjedoči prof. Išek, nego se kreće u novi poduhvat, gradnju konvikta «Kralj Tomislav» u Sarajevu. Gradnjom ova dva reprezentativna objekta dat je podsticaj da se i u drugim gradovima Bosne i Hercegovine počne sa istom aktivnošću.

Stvaranjem prostornih pretpostavki krenulo se u jednu novu aktivnost, *zabave*, koje postaju značajan oblik kulturne i društvene djelatnosti «Napretka». Tu se ističe nekoliko značajnih činilaca u profiliranju samog Društva, ali i njegove društvene funkcije. Svakako, tu nije bio zanemaren i materijalni faktor, čime su se stvarale materijalne pretpostavke za dugoročnije poteze. Kroz zabave nastajala su izvanredna vrela prihoda i tako se otvarali razni načini samofinansiranja «Napretkove» djelatnosti.

U petom, završnom dijelu: »Napredak» u godinama prvog svjetskog rata, autor bilježi brojne fenomene u bosanskohercegovačkom društvu koji su nastali kao posljedica rata, kao i mjesto i ulogu «Napretka» u svemu tome. Rat je izazvao zastoje i prekid nekih djelatnosti, preusmjerenje prema onim oblastima koje su bile primarne, kao što je pomoć nastradalim.

Zaključna razmatranja daju historijski presjek, kao i sumarij ukupne djelatnosti «Napretka» u prvom periodu svoga djelovanja. Ističući njegovu brigu za školovanje, obrazovanje, razvoj kulture i zabave, nije se moglo izbjeći da se ukaže i na određene fenomene koje je «Napredak» u svom početnom periodu imao.

Ovim kraćim osvrtom na knjigu prof. dr. Tomislava Iška "Mjesto i uloga HKD «Napredak» u kulturnom životu Hrvata Bosne i Hercegovine (1902-1918)" namjera je bila da se ukaže na

njen historijski niz, te da je autor uspio izbjeći brojne zamke koje nastaju kada se pišu historijska štiva. Prije svega, izbjegao je historicizam i pozitivizam, tako *drage* historičarima ovih krajeva, ušao u društvene i kulturološke fenomene jednog društva u složenim bosanskohercegovačkim prilikama.

Zanimljivim stilom, vrijednim opaskama i ukazivanjima autor je u potpunosti uspio dočarati i približiti jedan veliki napor složen u kulturnoj instituciji «Napredak», tako je ova knjiga primjer kako se može i treba biti historičar - zanimljiv, kritički raspoložen, ali ne sudija ili presuditelj, već historičar dorastao svojem zadatku.